

Projektowanie gospodarstw agroturystycznych z punktu widzenia architekta krajobrazu i zootechnika

Robert Zubkowicz

Designing Agro
Tourism Farms from
the Point of View
of a Landscape
Architect and
Animal Breeder

Wprowadzenie

Introduction

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat nastąpiły znaczne zmiany w produkcji rolnej. W rolnictwie ekonomiczną przyszłość mają wyspecjalizowane duże prywatne gospodarstwa produkujące głównie jeden konkretny produkt np.: mleko, mięso lub jaja. Małe gospodarstwa (do 5 ha) stanowią w Polsce ponad 50 % wszystkich gospodarstw [Rocznik statystyczny 2004, 2005]. Posiadają one na ogół 2-3 krowy, kilkanaście kur, kilka kaczek lub gęsi i pole obsiane na potrzeby żywego inwentarza. Produkcja głównie pokrywa własne potrzeby, a nadwyżki sprzedawane są na gminnym lub powiatowym targu. W dzisiejszych warunkach ekonomicznych takie „tradycyjne” polskie gospodarstwa nie mają szans na równorzędne współistnienie na rynku i nie zapewniają właścicielom godnego życia. Mieszkańcy wsi, aby poprawić swój los muszą specjalizować się i zwiększyć produkcję. Wiąże się to z zakupem nowych gruntów, maszyn i budową nowoczesnych budynków gospodarskich. Większość programów wsparcia organizowanych przez Agencję Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa skierowane jest do rolników już posiadających zmodernizowane gospodarstwo rolne i duży własny wkład finansowy [ARiMR 2004]. W przeciwnym wypadku mogą egzystować w obecnych warunkach lub sprzedać gospodarstwo i szukać pracy w miastach. Alternatywą jest ekstensywna uprawa roli lub chów zwierząt z nastawieniem na produkcję ekologiczną.

Innym rozwiązaniem jest gospodarstwo agroturystyczne, które może iść w parze z ekologiczną produkcją. Może to stanowić dodatkowe źródło dochodu lub w korzystnych warunkach może być głównym utrzymaniem rolnika.

Zagadnienia wstępne

Initial issues

Zanim podejmiemy decyzje o częściowym lub całkowitym przedstawieniu gospodarstwa rolnego na przyjęcie turystów należy przeanalizować kilkadziesiąt różnych czynników, które mogą wpłynąć na powodzenie tego zamierzenia. Można podzielić je na 5 różnych grup:

- walory krajobrazowe – morze, jeziora, góry, lasy, zbiorniki wodne, wąwozy, ostańce skalne, przełomy rzek;
- walory kulturowe [Majdecka-Strzeżek 2000]:
 - zabytki architektury – pałace, dworki, kościoły, budownictwo wiejskie,
 - zabytki sztuki ogrodowej – parki, ogrody, układy alejowe,
 - zabytki sztuki ludowej – młyny, wiatraki, kapliczki, krzyże przydrożne, stare chaty,
 - miejsca historyczne – miejsca bitew, miejsca martyrologii,
 - zabytki przyrody – pomniki przyrody, rezerваты, parki krajobrazowe, parki narodowe;
- sposoby użytkowania terenu – jak najmniej przekształcony, rolniczy lub naturalny;
- szlaki komunikacyjne – dobry dojazd (dobry stan dróg, mostów, niedalekie sąsiedztwo szlaków kolejowych), drogi przejezdne przez cały rok.

Kolejnym krokiem jest określenie struktury gości w gospodarstwach agroturystycznych [Turystyka Polska – 2003, 2004 r.]:

- 33% rodzice z małymi dziećmi,
- 20% osoby starsze oraz miłośnicy przyrody,
- 17% grupy towarzyskie,
- 10% zwolennicy kempingowania,
- 4% osoby niepełnosprawne,
- 6% inni.

Taka informacja pozwoli zorientować się z jaką grupą gości możemy najczęściej spotkać się u siebie i zarazem wskazuje nam jak powinniśmy przystosować nasze gospodarstwo agroturystyczne. Pozwala nam również na specjalizowanie się w jakiejś konkretnej grupie ludzi jak np.: niepełnosprawnych. Niski procent gości niepełnosprawnych nie jest tylko spowodowany brakiem dostosowania gospodarstw agroturystycznych, ale również często brakiem informacji jak to zrobić. W Polsce jest to nadal niezapelniona nisza.

Strefy przestrzenne gospodarstwa agroturystycznego

Space zones of an agro tourism farm

Określenie poszczególnych stref przestrzennych pozwoli na prawidłowe zaprojektowanie gospodarstwa agroturystycznego lub modernizację gospodarstwa rolnego na usługi turystyczne. Można wydzielić: dojazd do gospodarstwa, ogródek ozdobny, dom, parking, ogród wypoczynkowy, miejsce zabaw dla dzieci, budynki gospodarcze, podwórko, wybiegi

dla zwierząt, staw rybny (łowisko), okolica.

Dojazd do gospodarstwa – najlepiej, aby gospodarstwo było ulokowane minimum 100 m, albo więcej od głównej drogi (zmniejsza to hałas i nadaje charakter intymny miejscu); szerokość drogi od 3 m (pozwala na swobodne poruszanie się w jednym kierunku) do 5 m (pozwala na poruszanie się w dwóch kierunkach), [Neufert 1995]; bezpośrednia droga może być obsadzona drzewami tworząc aleję dojazdową (podkreśla to charakter miejsca); droga może być żwirowa lub wyłożona kamieniami (kocie łby); przed budynkiem droga dojazdowa powinna tworzyć owal (ułatwia komunikację) i dalej kierować się do budynków gospodarczych i parkingu dla gości (do parkingu może odchodzić inne odgałęzienie) [Wieczorkiewicz 1995].

Ogródek ozdobny – część ozdobna ogrodu znajdująca się przed frontem budynku (obejmuje również: klomb w miejscu owalu utworzonego przez drogę dojazdową, rośliny pod oknami, na bokach budynku); dobór roślinności powinien nawiązywać do gatunków stosowanych w ogrodach wiejskich [Majdecki 1993; Majdecka-Strzeżek 2000]:

- rośliny jednoroczne i byliny:
 - front domu: kwiaty okazałe, obficie kwitnące o silnych, soczystych kolorach: *narcyzy, szafirki, niezapominajki, konwalie, tulipany, bratki, fiołki, maki, floksy, rudbekie, komosy, maki, lwie paszcze, astry, chryzantemy, srebrniki*,
 - przy drodze: *nasturcje, chmiel ozdobny, groszek, powój*,
 - rośliny z „dzikich miejsc” wykorzystywane w gospodarstwach wiejskich: *dziewanna, kocanki, mniszek, babka zwyczajna*;

- krzewy – *lilaki, kaliny, hortensje, róże, bzy, porzeczka, agrest, malina, jeżyna*;
- drzewa – gatunki owocowe (*grusze, jabłka, róże, wiśnia, śliwa, czereśnia*), klon, lipa, dąb, kasztanowiec, wiąz, orzech włoski.

Dom – powinien posiadać od 10 do 25 miejsc noclegowych (pokoje 2 i 3 osobowe z możliwością łączenia), minimalny standard wyposażenia (ciepła, zimna woda, umywalki, wc, prysznic, centralne ogrzewanie), umeblowanie w stylu wiejskim, regionalnym, jadalnia dla gości (śniadanie wiejskie).

Parking – 6 miejsc parkingowych o wielkości 2,5 m x 5 m [Neufert 1995]; najlepiej ulokowany z boku lub z tyłu domu.

Ogród wypoczynkowy – ulokowany jest za domem; powinien zawierać część trawiastą (z możliwością bezpośredniego wypoczynku) o powierzchni min. 900 m², czyli 33 m² na jedną osobę (wytrzymałość na degradację nawierzchni trawiastych [Zimny 1995]); w tej części może znajdować się ogródek z roślinami leczniczymi i kosmetycznymi: *szałwia, melisa, mięta, tymianek, rezeda wonna, wrotycz pospolity (piżmo), rumianek, lubczyk, rozmaryn, nagietek*; gatunki mniej efektowne: *kępy nawłoci, onętki, nagietki, aksamitki, ostróżki, dzwonki, rudbekie*, oraz krzewy i drzewa jak w ogródku ozdobnym z naciskiem na gatunki owocowe.

Miejsce zabaw dla dzieci – powinno być zlokalizowane tak, aby dobrze było widoczne dla rodziców lub opiekunów [Kazimierczak 2000], np.: z pomieszczenia kuchennego, jadalni, tarasu za domem; powinno być osłonięte od wiatru i tylko częściowo nasłonecznione; powinno posiadać

ograniczoną ilość elementów, które mogą powodować wypadki (schody murki oporowe, ostre krawędzie) oraz roślin trujących (bieluń, psianka, złotokap, trzmielina) lub kłujących (tarnina, ałyczka, gładiczka, robinia); odpowiednio elastyczna (miękka) nawierzchnia pod urządzeniami (piasek, kora); miejsce do sadzenia i pielęgnacji roślin przez dzieci (np.: grządki z warzywami i kwiatami).

Budynki gospodarcze – stodoła (magazyn na pasze); pomieszczenia dla zwierząt (min. powierzchnie): konie (3 x 4 m dla 1 szt.), kuce (1,5 x 2 m na 1 szt.), krowy (1 x 2,5 m na 1 szt.), kury (2 x 3 m dla 10 szt.), kaczki (2,5 x 4 m dla 10 szt.), strusie (3 x 4 m dla 4 szt.).

Podwórko – przestrzeń przy budynkach gospodarczych; miejsca dla maszyn gospodarczych, parking dla samochodów gospodarza (2-3 miejsca parkingowe); najlepiej jeżeli jest to zlokalizowane na tyłach i z boku gospodarstwa.

Wybiegi dla zwierząt – wybiegi powinny być zlokalizowane zaraz za ogrodem wypoczynkowym i w pobliżu budynków gospodarczych: 2 wybiegi dla koni 20 x 40 m (min.); dla kucy 10 x 20 m (min.); dla 10 szt. kur (50 m² min.); na wszystkich wybiegach powinny być drzewa dla cienia i estetyki.

Staw rybny (łowisko) – powierzchnia zbiornika 2500 m²; głębokość od 1,5 do 6 m dla możliwości chowu kilku gatunków ryb: karpi, szczupaków (strażnicy sanitarni), amurów białych (usuwiają nadmiar roślinności wodnej), tołpygi (usuwiają nadmiar planktonu); obsada roczna 50 szt. kroczków (ryby 2-letnie o masie 100-800 g) na zbiornik [Huszcz 1987]; kształt najlepiej nieregularny z brzegami obsadzonymi drzewami

i krzewami, 7-10 miejsc do wędkowania z odpowiednio wyprofilowanym brzegiem; odległości między miejscami do wędkowania min. 30 m; miejsca wędkarskie częściowo osłonięte roślinnością.

Okolica – bezpośredni teren wokół gospodarstwa agroturystycznego należący do niego powinien być jak najmniej przekształcony rolniczo z zachowaniem zadrzewień śródpolnych; powinien być płynnym „przejściem” od gospodarstwa do krajobrazu regionu; zagospodarowanie terenu powinno umożliwiać atrakcyjne przejażdżki konne.

Zwierzęta

Animals

Jedną z głównych atrakcji gospodarstwa agroturystycznego są zwierzęta. Poza rolą produkcyjną pełnią funkcję dekoracyjną i edukacyjną. Goście mogą próbować produktów wiejskich, a dzieci mają możliwość bezpośredniego kontaktu ze zwierzętami. Dlatego powinny być trzymane w jak najlepszych warunkach znacznie lepszych niż wskazują o tym normy. Poza tradycyjnymi zwierzętami gospodarskimi możemy trzymać coraz bardziej popularne zwierzęta jak: strusie, świniodziki, muflony. Są one niewątpliwie wielką atrakcją. Podstawowymi kryteriami potrzebnymi do projektowania i modernizacji gospodarstwa jest ilość zwierząt i warunki zoohigieniczne. Informują nas ile zwierząt i w jakich warunkach powinny być trzymane, aby można było zaspokoić potrzeby gości w gospodarstwie agroturystycznym: świeże produkty żywieniowe, przejażdżki na koniach i kucach,

przejażdżki dzieci na strusiach, wędkowanie w zaciszu itp.

Ilość zwierząt – konie 2-3 szt., kuce 1-2 szt., 4 strusie 1♂: 3♀, króliki min. para, krowy min. 1 z cielakiem, pszczoły 2-3 pasieki, kilka owiec, kozy, kury min. 10 szt. (dobrze, gdy są to też gatunki ozdobne), kilka kaczek i gęsi.

Warunki zoohigieniczne – większość zwierząt gospodarskich może być trzymana w dotychczasowych warunkach z uwzględnieniem większej estetyki i bezpieczeństwa ludzi; spowodowane jest to potrzebą zwiększenia atrakcyjności oraz niewiedzą gości o ewentualnych niebezpieczeństwach ze strony zwierząt. Jedynie chów pszczół związany jest z kilkoma niezbędnymi uwarunkowaniami [Grochowska 1986]:

- minimalna odległość lokalizacji pasieki:
 - 10 m od granicy sąsiada, zabudowań, podwórza, ogrodu, mała uczęszczanej drogi,
 - 20 m od ruchliwej drogi,
 - budowa ogrodzenia lub posadzenie żywopłotu na wysokość 2-2,5 m w przypadku mniejszych odległości,
- zapewnienie spokoju (niedopuszczanie zwierząt i ludzi w pobliże pasieki),
- ustawienie uli w rzędzie 2-3 m od siebie; wyloty skierowane na wschód lub północny-wschód,
- pomalowanie uli na żółto, niebiesko lub biało – pszczoły rozróżniają te kolory,
- posadzenie roślin trwale dających cień od strony południowo-zachodniej każdego ula,
- ustawienie w zacisznym i słonecznym miejscu pasieki poidła dla pszczół.

Wnioski

Conclusions

1. Większość informacji zawartym w artykule ma charakter wprowadzający. Pozwalający zorientować się rolnikowi, jakie powinien podjąć główne kroki, aby mógł przekształcić swoje gospodarstwo na potrzeby agroturystyki.

2. Prawidłowe zaprojektowanie gospodarstwa agroturystycznego wymaga pomocy specjalistów jak: architekta krajobrazu czy zootechnika.

3. W artykule wskazano na konieczność nawiązania do tradycji, kultury, jak i do harmonii z krajobrazem wiejskim w czasie projektowania gospodarstwa agroturystycznego.

4. Uzyskane informacje oraz ich przydatność można zweryfikować poprzez wizję lokalną w wybranych gospodarstwach agroturystycznych. Dalsza analiza danych pozwoli na sprecyzowanie kierunków, w jakich powinna zmierzać modernizacja „tradycyjnego” gospodarstwa rolnego.

5. Kolejnym etapem jest ustalenie wskazań dotyczących reklamy i promocji oraz wymogów prawnych związanych z założeniem i utrzymaniem gospodarstwa agroturystycznego.

Robert Zubkowicz

SGGW Warszawa
Warsaw Agricultural University

Literatura

1. Grochowska K., 1986, *Mała pasieka przy drodze* [w:] *Gospodarstwo przydomowe*, PWRiL, Warszawa.
2. Huszcz M., 1987, *Zwierzyniec przydomowy*, Wydawnictwo Spółdzielcze, Warszawa.
3. Kazimierzak R., 2000, *Zakładanie i pielęgnacja części ozdobno-*

-wypoczynkowej w zagrodzie [w:] *Agroturystyka*, FAPA, Warszawa.

4. Kutkowska B., 2000, *Prowadzę gospodarstwo agroturystyczne*, FAPA, Wrocław.

5. Neufert E., 1995, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, Wyd. II, Arkady, Warszawa.

6. Majdecki L., 1993, *Tendencje we współczesnym kształtowaniu krajobrazu wsi*, Mikołów.

7. Majdecka-Strzeżek A., 2000, *Walory przyrodniczo-kulturalne w Polsce i możliwości ich wykorzystywania w rozwoju usług agroturystycznych* [w:] *Agroturystyka*, FAPA, Warszawa.

8. *Rocznik Statystyczny*, 2004, 2005, Wyd. GUS, Warszawa.

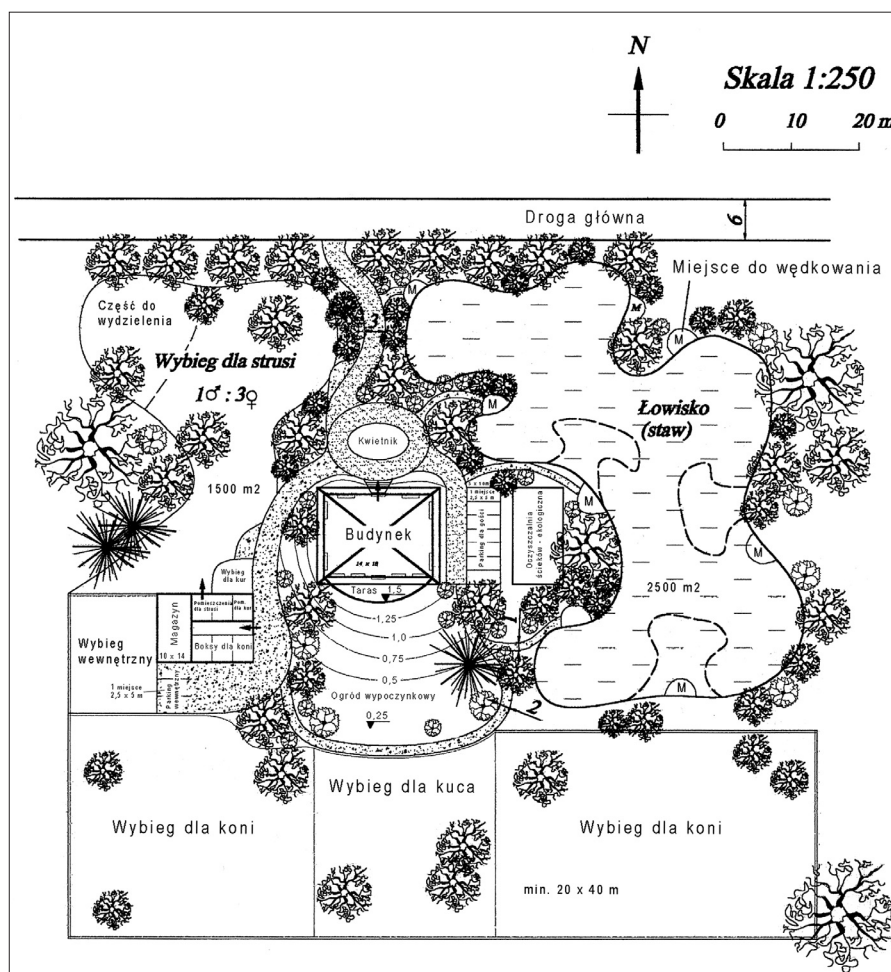
9. *Programy strukturalne*, 2004, Wyd. AriMR, Warszawa.

10. Świetlikowska U. (red), 2000, *Agroturystyka, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa*, FAPA, Warszawa.

11. *Turystyka Polska – 2003, 2004*, Wyd. UKFiT, Warszawa.

12. Wiczorkiewicz W., 1995, *Planowanie przestrzenne osadnictwa wiejskiego*, Wyd. SGGW, Warszawa.

13. Zimny H., 1995, *Wybrane zagadnienia z ekologii*, Wyd. SGGW, Warszawa.

Schemat funkcjonalno-przestrzenny gospodarstwa agroturystycznego
Oprac. autor

Space-function diagram of an agro tourism farm